

UPPSALA
UNIVERSITET

UFV 2020/685

Museer & samlingar

Internrevisionsrapport

Fastställd av Konsistoriet 2020-12-17

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
1 Bakgrund	4
2 Syfte och omfattning.....	4
2.1 Revisionsfråga	5
2.2 Risker	5
2.3 Metod	6
2.4 Bedömningskriterier.....	6
3 Museer och samlingar vid universitetet	7
4 Iakttagelser och resultat från granskningen	8
4.1 Spårbarhet.....	8
4.1.1 Styrande dokument, rutiner och arbetsätt.....	8
4.1.2 Registrering	9
4.1.3 Inventering	11
4.1.4 Bedömning	12
4.2 Stöld och skadegörelse.....	13
4.2.1 Systematiskt riskanalysarbete.....	13
4.2.2 Tillträdesbegränsning.....	14
4.2.3 Incidentrapportering.....	16
4.2.4 Bedömning	16
4.3 Förstörelse och katastrof	17
4.3.1 Förvaring	17
4.3.2 Katastrofberedskap för samlingar.....	18
4.3.3 Bedömning	19
5 Sammanfattande bedömning och rekommendationer	20
5.1 Spårbarhet.....	20
5.2 Stöld & skadegörelse och förstörelse & katastrof.....	21

Sammanfattning

Uppsala universitets museer har ett stort och viktigt kulturarv att förvalta i sina omfattande konst-, natur- och vetenskapshistoriska samlingar, många är unika och ovärderliga. Samlingarna är, som en del av utbildnings- och forskningsinfrastrukturen, en betydelsefull resurs för såväl universitetets utbildning som forskning.

Internrevisionen har granskat och bedömt om det bedrivs ett systematiskt säkerhetsarbete vad avser bevarande och skydd av universitetets samlingar och föremål utifrån säkerhetsaspekterna *spårbarhet, stöld och skadegörelse* samt *förstörelse och katastrof*. Internrevisionens sammanfattande bedömning är att det finns ett förbättringsbehov avseende delar av det säkerhetsarbete som bedrivs. Internrevisionen lämnar rekommendationer som syftar till att utveckla systematiken i delar av säkerhetsarbetet som bedrivs för att förbättra föremålen spårbarhet och skydda samlingarna mot stöld, skadegörelse, förstörelse och katastrof.

Vad gäller *spårbarheten* i samlingarna, dvs möjligheten att kunna redogöra för och hålla ordning på vilka föremål som universitetet ansvarar för och var de är placerade, visar granskningen att den sammantaget är begränsad, då föremålen i de olika samlingarna är registrerade i varierande utsträckning. Förutsättningarna att uppnå spårbarhet är emellertid olika för de olika samlingarna. Att samlingarna är uppbyggda över århundrandena eller innehåller ett oräkneligt antal föremål med varierande unicitet, är förhållanden som påverkar förutsättningarna att uppnå spårbarhet.

Av granskningen framgår även att rutiner för regelbunden inventering av föremål och samlingar, i syfte att systematiskt kontrollera och upprätthålla föremålen spårbarhet över tid, saknas för ett flertal av museernas unika och värdefulla samlingar.

Då spårbarhet är grundläggande för arbetet med att hålla ordning på föremålen och för att tillgängliggöra och skydda samlingarna, är internrevisionens bedömning att det är angeläget att prioritera ett fortsatt strukturerat registrerings- och digitaliseringsarbete.

Vad avser det säkerhetsarbete som bedrivs vid museerna för att förebygga och begränsa risker vad avser *stöld, skadegörelse och förstörelse* i syfte att skydda och bevara samlingarna, bedömer internrevisionen att det behöver kompletteras med systematisk riskanalys/-hantering samt incidentrapportering i lärandesyfte.

Vidare visar granskningen att *katastrofberedskapsarbete* och restvärdesräddningsplanering specifikt utformat och anpassat för att skydda och bevara samlingarna förekommer i låg grad vid museerna och internrevisionen ser därför ett förbättringsbehov även avseende det området. Katastrofplaner och restvärdesplaner bör upprättas och restvärdesräddningsutrustning anskaffas.

Internrevisionen ser därvidlag ett behov av att Uppsala universitet utvecklar systematiken i delar av säkerhetsarbetet och i förekommande fall, utifrån en avvägning mellan risker och ekonomiska hänsyn och inom givna ramar i övrigt, analyserar och prioriterar bland de åtgärder som är nödvändiga för att skapa en betryggande säkerhet för samlingarna.

1 Bakgrund

Uppsala universitets museer har ett stort och viktigt kulturarv att förvalta i sina omfattande konst-, natur- och vetenskapshistoriska samlingar, många är unika och ovärderliga. Samlingarna är betydelsefulla för såväl forskning som utbildning och genom att delar av dem också är tillgängliga för allmänheten utgör de en del av universitetets samverkan med omgivande samhället. Från Uppsala universitets mål och strategier (UFV 2018/641) framgår också att samlingarna bidrar till att skapa förutsättningar för bl.a. kunskapsutveckling och stärka positionen som internationellt ledande och attraktivt forskningsuniversitet.

Den pågående digitaliseringen av samlingarna har successivt ökat och skapar en helt ny tillgänglighet oberoende av tid och rum. För att samlingarna även fortsättningsvis ska kunna vara en tillgång för såväl studenter, forskare och allmänhet krävs dock att de skyddas och bevaras. Att samlingarnas föremål är möjliga att hitta, att de inte riskerar att utsättas för stöld eller skadegörelse eller förstöras på grund av bristande förvaring, brand eller skadedjursangrepp förutsätter en väl fungerande samlingsförvaltning och ett effektivt och systematiskt säkerhetsarbete. Internrevisionen genomför därför en granskning av den interna styrningen och kontrollen avseende bevarande och skydd av samlingarna.

2 Syfte och omfattning

Det övergripande syftet med granskningen är att undersöka och bedöma om den interna styrningen och kontrollen vad avser bevarande och skydd av universitetets samlingar är tillfredsställande. Granskningen har särskilt inriktats mot att bedöma om det bedrivs ett systematiskt säkerhetsarbete och följande, för samlingsförvaltning centrala, säkerhetsaspekter har granskats:

- spårbarhet,
- stöld och skadegörelse samt
- förstörelse och katastrof.

Avseende *spårbarhet* har granskningen inriktats på områdena styrdokument/rutiner, registrering och inventering. Beträffande *stöld och skadegörelse* har områdena systematisk riskanalys, tillträdesbegränsning och incidentrapportering granskats och gällande *förstörelse och katastrof* har områdena förvaring, katastrofberedskap och restvärdesräddning varit i fokus.

Granskningen fokuserar således på att bedöma det säkerhetsarbete som bedrivs inom dessa områden, inte på att bedöma säkerheten i sig.

Granskningen har omfattat samlingar och föremål vid Gustavianum, Evolutionsmuseet, Uppsala Linneanska trädgårdar, Musicum och Uppsala universitetsbibliotek, och täcker därmed den största delen av universitetets samlingsföremål.¹ Även den konstsamling som är inlånad ifrån Statens konstråd, och som universitetet förvaltar på uppdrag av dem, har ingått i granskningen. Samlingsföremål som finns inom andra delar av universitetets organisation än de som nämns ovan omfattas inte av granskningen.² Granskningen har inte omfattat de ekonomiadministrativa rutinerna för redovisning och inventering av materiella anläggningstillgångar.

2.1 Revisionsfråga

För att uppnå syftet kommer följande revisionsfråga att besvaras:

Bedrivs ett systematiskt säkerhetsarbete vad avser bevarande och skydd av universitetets samlingar och föremål utifrån säkerhetsaspekterna spårbarhet, stöld och skadegörelse samt förstörelse och katastrof?³

2.2 Risker

Ett bristfälligt säkerhetsarbete avseende universitetets samlingar utifrån dessa säkerhetsaspekter kan resultera i risk för att föremål/samlingar:

- inte kan användas och tillgängliggöras, för undervisnings- och forskningsändamål och för allmänhet, eller skyddas om det inte är dokumenterat/registrerat vilka föremål som finns i samlingarna som universitetet ansvarar för och var de är placerade,
- utsätts för stöld eller försvinner på annat sätt,
- skadas till följd av skadegörelse,
- förstörs på grund av bristande förvaring, t.ex. förvaring i lokaler med bristande inomhusklimatförhållanden.
- förstörs på grund av att katastrofberedskapsarbetet inte är utformat och anpassat för samlingar, t.ex. om personal i händelse av katastrof inte är förberedda och vet hur de ska agera, inte har tydliga instruktioner hur och med vilken prioritet föremål och samlingar ska hanteras eller inte har s.k. restvärdesutrustning till hands i arbetet med att rädda föremål och begränsa skador.

¹ Vid Gustavianum omfattas konstsamlingarna (universitetets egen konstsamling samt den konstsamling som förvaltas på uppdrag av Statens konstråd), mynt- och medaljsamlingarna/Myntkabinettet och de historiska samlingarna med klassiskt, nordiskt och egyptiskt arkeologiskt material. Vid Evolutionsmuseet omfattas främst paleontologi- och mineralsamlingarna. Vid Linneanska trädgårdarna omfattas växtsamlingarna. Vid Musicum omfattas instrumentsamlingen och notsamlingarna/musikalier och vid universitetsbiblioteket omfattas de s.k. specialsamlingarna. När vi i rapporten omnämmer de organisatoriska enheter med samlingar som ingått i granskningen, som grupp, benämner vi dem: museerna.

² Under granskningen har det framkommit uppgifter om att det, även vid vissa institutioner, finns samlingsföremål av stort kulturhistoriskt och/eller vetenskapshistoriskt värde, men att det saknas en aktuell sammanställning över dessa.

³ Vad avser *spårbarhet* har granskningen inriktats på områdena styrdokument/rutiner, registrering och inventering. När det gäller *stöld och skadegörelse* har områdena systematisk riskanalys, tillträdesbegränsning och incidentrapportering varit i fokus och vad gäller *förstörelse och katastrof* har områdena förvaring, katastrofberedskap och restvärdesräddning varit i fokus.

Detta kan i förlängningen medföra att föremål och samlingar inte kan bevaras för framtiden eller fortsätta användas i undervisning och forskning.

2.3 Metod

Granskningen har genomförts genom dokumentstudier och intervjuer med företrädare för och samlingsansvariga vid Gustavianum, Evolutionsmuseet, Musicum och Uppsala Linneanska trädgårdar samt Uppsala universitetsbibliotek. Även företrädare för Uppsala universitet musik och museer samt Säkerhetsavdelningen inom universitetsförvaltningen har intervjuats.⁴

Riksrevisionen genomförde 2018 en granskning av de statliga centralmuseerna med en liknande design. Metodologiskt skiljer sig granskningarna åt bl.a. så till vida att Riksrevisionen använde enkäter parat med intervjuer för att kartlägga museernas säkerhetsarbete medan internrevisionen i denna granskning samlade in informationen i samband med platsbesök och intervjuer.⁵

2.4 Bedömningskriterier

Med bedömningskriterier avses de regler/normer som bildar underlag för internrevisionens bedömningar och rekommendationer. Granskningen tar sin utgångspunkt i och bedömningar görs utifrån myndighetsförordningens krav om att verksamheten ska bedrivas på ett sätt så att bl.a. effektivitet, regelefterlevnad och god hushållning med medel uppnås samt högskoleförordningens krav på att det vid universitetet ska finnas en intern styrning och kontroll som fungerar på ett betryggande sätt.⁶

Bedömningar görs därutöver bl.a. utifrån:

Standards för samlingsförvaltning – Spectrum 5.0, Riksantikvarieämbetet.⁷

SAK – Självskattningsverktyg för samlingsförvaltning vid museer, Riksantikvarieämbetet.⁸

Information och anvisningar för vård och inventering av statens offentliga konstsamling, Statens konstråds webbplats.

Interna styrdokument och rutiner.

⁴ Granskningen har genomförts under perioden maj – september 2020. Faktainnehållet i rapporten har i huvudsak inhämtas under maj och juni via intervjuer. Internrevisionen har för övrigt inte granskat detta område tidigare år.

⁵ Bevara samlingarna – säkerhetsarbetet i de statliga centralmuseernas samlingsförvaltning, RIR 2019:5.

⁶ 3§ Myndighetsförordningen (2007:515) och 2 kap. 2§ Högskoleförordningen (1993:100).

⁷ Spectrum 5.0 är en standard för samlingsförvaltning som är uppbyggd av ett antal huvudprocesser med olika grundläggande moment som ingår inom samlingsförvaltning. Spectrum utges av Riksantikvarieämbetet som standard för museers samlingsverksamhet (d.v.s. arbetet med att utveckla, använda, dokumentera, bevara, skydda samlingar).

⁸ SAK – Samlingar, Ansvar, Kvalitet – är ett självskattningsverktyg för museer och andra organisationer som förvaltar samlingar. Med hjälp av självskattningen kan organisationen skaffa sig en översiktlig bild av den egna samlingsförvaltningen när det gäller vård- och bevarandefrågor.

3 Museer och samlingar vid universitetet

Uppsala universitet förvaltar unika kulturarvssamlingar – naturvetenskapliga, kulturhistoriska och konstnärliga samlingar som tillförts universitetet, vårdats och utvecklats under århundraden. Samlingarna är, som en del av utbildnings- och forskningsinfrastrukturen, en betydelsefull resurs för såväl utbildningen som forskningen.⁹ Vissa av forskningssamlingarna är enligt uppgift även en del av landets ledande infrastrukturer för forskning.¹⁰ Att, genom förvaltning och skydd av samlingarna, förebygga och begränsa risker för exempelvis stöld, skadegörelse och förstörelse, är centralt för att samlingarna ska kunna bevaras för framtiden och användas i undervisning och forskning även fortsättningsvis.

Samlingarna återfinns inom olika delar av universitetets organisation, huvudsakligen vid universitetets museer – Gustavianum, Evolutionsmuseet och Uppsala Linneanska trädgårdar samt vid Musicum och vid universitetsbiblioteket. Museerna är tillsammans med Musicum organisatoriskt samlade inom Uppsala universitet musik och museer, och utgör en avdelning vid universitetsförvaltningen.¹¹ Universitetsbiblioteket är organisatoriskt placerat direkt under rektor.¹² Samlingar och samlingsföremål förekommer även vid vissa institutioner.

Samlingarna spänner över ett stort antal ämnesområden och omfattar varierande typer av föremål och material, vilket ställer olika krav på hantering och bevarande.¹³ Antalet samlingar som museerna ansvarar för och mängden föremål/objekt/objektgrupper som samlingarna består av skiljer sig också väsentligt åt mellan olika museer/samlingar. Samlingarna som vissa av museerna ansvarar för beräknas uppgå till miljontals objekt.¹⁴ Lokalmässigt förvaras och magasineras samlingar i ett stort antal lokaler i ett flertal byggnader. Flera utvecklingsprojekt har genomförts under senare år, alternativt är

⁹ Mål och strategier för Uppsala universitet, UFV 2018/641. Universitetets externa webbplats – Uppsala universitets samlingar.

¹⁰ Enligt uppgift från Evolutionsmuseet representerar de naturhistoriska forskningssamlingarna ett av landets ledande infrastrukturer för forskning inom området.

¹¹ Enligt Arbetsordning för universitetsförvaltningen vid Uppsala universitet, UFV 2018/1183, är en av Uppsala universitet musik och museers uppgifter att ansvara för och tillgängliggöra universitetets föremålssamlingar som infrastruktur för forskare och studenter.

¹² Enligt Arbetsordning för universitetsbiblioteket vid Uppsala universitet, UFV 2019/708, har universitetsbiblioteket bl.a. till uppgift att utveckla och förvalta kulturarvssamlingar.

¹³ Samlingarna innehåller varierande föremål och material t.ex. konstföremål såsom målningar på duk, konsthantverk, gipsskulpturer, möbler och konstverk på papper samt böcker, mynt och medaljer. Vidare finns klassiskt, nordiskt och egyptiskt arkeologiskt material med fynd som antika föremål/skulpturer/textilier, vikingautrustning/-vapen, båtgravarna i Valsgärde, mumier och mumiekistor. Även mänskliga kvarlevor såsom anatomiska samlingar av skelett, herbarium med historiska växtsamlingar, levande växter, uppstoppade/monterade djur, djur- och växtdelar i form av fossil bl.a. dinosaurieskelett, mineraler, vetenskapliga instrument, musikinstrument, noter/ musikalier mm.

¹⁴ Exempelvis de botaniska samlingarna med herbariet vid Evolutionsmuseet och de historiska samlingarna vid Gustavianum. Inom de historiska samlingarna kan ett fynd/objekt bestå av hundratals delobjekt samtidigt som ett skelett med alla delar kan räknas som ett objekt. Specialsamlingarna vid universitetsbiblioteket är också mycket omfattande och svåra att uppskatta till antal och mängd objekt, endast handskriftssamlingarna uppges omfatta 4700 hyllmeter.

pågående, med syfte att förstärka säkerheten och förbättra klimatet i vissa lokaler där delar av samlingar förvaras, magasineras och ställs ut.¹⁵

Universitetets samlingar utgör stora värden, både kultur-, natur- och vetenskapshistoriskt såväl som ekonomiskt. Många av samlingarna och föremålen är ytterst värdefulla och i vissa fall unika och ovärderliga. Det ekonomiska värdet är därför svårt att uppskatta, varför man sällan talar om detta men enligt uppgift bedöms värdet av universitetets samlingar åtminstone uppgå till flera miljarder kronor. I samlingarna inryms också stöldbegärliga föremål med högt samlarvärde för vilka det finns en extern, ofta internationell, marknad.

För att kunna bevara dessa värden är det angeläget att samlingarna förvaltas, tillgängliggörs och skyddas på ett sätt så att föremålen inte riskerar att förstöras, skadas eller gå förlorade samt att samlingsförvaltningen och säkerhetsarbetet bedrivs systematiskt och utformas med beaktande av museernas skilda förutsättningar och behov, exempelvis sådana som nämns ovan.

4 Iakttagelser och resultat från granskningen

I kapitel 4 redogörs för iakttagelser och bedömningar som gjorts under granskningen.¹⁶ Rapporteringen är i huvudsak avvikelsebaserad vilket innebär att sådana iakttagelser som vi bedömer som brister eller risker beskrivs.

4.1 Spårbarhet

4.1.1 Styrande dokument, rutiner och arbetssätt

Granskningen visar att styrande dokument avseende universitetets samlingsförvaltning finns i begränsad omfattning och att det varierar mellan museerna huruvida de dokumenterat sina lokala rutiner och arbetssätt.

Styrande dokument och dokumenterade rutiner och arbetssätt är en del av den interna styrningen och kontrollen, som syftar till att tydliggöra hur arbetet med att förvalta, bevara och skydda föremål och samlingar ska bedrivas och hur grundläggande arbetsmoment ska utföras, för att uppnå en systematisk och personoberoende hantering.

¹⁵ Exempelvis har projekt för att särskilt stärka säkerhet, brandskydd och/eller förbättra klimat i vissa lokaler där delar av samlingar förvaras genomförts, bl.a. införande av klimatanläggning med modern teknik för att reglera luftfuktighet och temperatur, i vissa magasin, t.ex. i universitetsbiblioteket, Universitetshuset, herbariet och det s.k. Lagerträdet. Även det renoveringsprojekt som pågår vad avser Gustavianum syftar bl.a. till förstärkt säkerhet/klimat.

¹⁶ Iakttagelserna bygger huvudsakligen på uppgifter som inhämtats vid intervjuer och baseras därmed på museernas uppfattningar/uppskattningar av det egna arbetet med samlingsförvaltning och säkerhetsarbetet. Internrevisionen har inte verifierat förhållanden och rutiner som beskrivits för oss och tester, t.ex. mätningar, stickprov, har inte utförts.

Internrevisionen har noterat att centrala/universitetsövergripande styrdokument inriktade mot förvaltning, bevarande och skydd av universitetets samlingar saknas.¹⁷ Styrande dokument för säkerhetsarbete generellt inom universitetet finns dock. Dessa är samlade i universitetets mål- och regelsamling på medarbetarportalen.¹⁸

Det varierar mellan museerna huruvida de tagit fram lokala regler och rutiner för samlingsförvaltningen och säkerhetsarbetet kopplat till musei- och samlingsverksamheten. Samlingsverksamheter vid flera av museerna uppger att de i begränsad omfattning har dokumenterat sina rutiner och arbetssätt. Ett av museerna beskriver att deras rutiner, som har utarbetats utifrån riktlinjer, standards och praxis i museibranschen, är så inarbetade i den löpande verksamheten att de därför inte reflekterat över om det finns ett behov av att dokumentera dem i särskild ordning. Ett annat av museerna, som i högre grad har dokumenterade regler och rutiner, har byggt upp en struktur på intranätet där styrande dokument, säkerhetsregler och rutinbeskrivningar finns samlade och tillgängliga för personalen.¹⁹

4.1.2 Registrering

*Granskningen visar att registrering, dokumentation och digitalisering av föremål och samlingar är ett pågående och långsiktigt arbete, som museerna har kommit olika långt i. Föremålets spårbarhet är därför begränsad i vissa samlingar.*²⁰

Museernas föremål och samlingar används och tillgängliggörs för forsknings- och undervisningsändamål och ibland även för allmänheten på olika sätt, t.ex. genom utställningar, visningar, utlån, i studiesalar och via digital publicering.

Att dokumentera och registrera de föremål som ett museum ansvarar för och var de för närvarande befinner sig samt att uppdatera informationen när föremålen flyttas, är grundläggande för att kunna redogöra för och hålla ordning på vilka föremål som finns i samlingarna och var de finns placerade.²¹

¹⁷ Exempelvis finns inte centrala/universitetsövergripande styrdokument som tydliggör principer, förutsättningar, krav på systematik avseende hur samlingsförvaltning och säkerhetsarbete kopplat till samlingarna inom universitetet ska bedrivas och/eller som beskriver en "lägsta godtagbar nivå" vad avser grundläggande rutiner och kontroller som bör utföras för att uppnå systematik i förvaltning och säkerhet avseende samlingarna.

¹⁸ Vad avser centrala styrande dokument för säkerhetsarbete inom universitetet finns t.ex. riktlinjer för universitetets säkerhetsarbete (UFV 2009/1929), riktlinjer för kris- och kontinuitetshantering (UFV 2015/1058), rutiner för fysisk säkerhet (UFV 2018/1967) och brandskydd vid Uppsala universitet – rutiner för fysisk säkerhet (UFV 2018/1964).

¹⁹ Rutiner som inarbetats i den löpande samlingsverksamheten utgår t.ex. från riktlinjer, standards (motsv) formulerade av olika övergripande museala organisationer bl.a. Riksantikvarieämbetet (Spectrum) och International Council of Museums/ICOM eller från praxis och best practice vid Sveriges museer.

²⁰ Med spårbarhet menas här att kunna redogöra för och hålla ordning på vilka föremål som finns i samlingarna (som universitetet ansvarar för) och var de finns placerade.

²¹ Av Spectrum 5.0, sid 14, framgår att museet ska kunna redogöra för alla objekt som museet för tillfället har ansvar för. Vidare framgår på sid 35 att på samma sätt som museet registrerar när objekt kommer in eller lämnar museet behöver det också finnas information om var de finns inom museet. Att registrera var föremål som museet ansvarar för kan återfinnas och uppdatera placering om föremål flyttas/omplaceras i syfte att museet alltid ska veta var föremål finns. På sid 49 framgår: att se till att museet har den grundläggande information som behövs för att kunna redogöra för föremål som museet ansvarar för och hantera eftersläpande arbete om det uppstår.

Föremålens och samlingarnas spårbarhet, genom dokumentation och registrering, är även en förutsättning för att kunna tillgängliggöra och digitalisera dem samt för att utforma säkerhet och bevarandeförhållanden kring dem.

Granskningen visar att museerna har rutiner för att dokumentera och registrera föremål och samlingar och att de fortlöpande arbetar med detta. Då samlingarna byggts upp över tid varierar systematik och metoder för registrering mellan museerna/samlingarna. Typen av register som registrering och dokumentation görs i skiljer sig exempelvis åt - både fysiska register/förteckningar/kartotek och digitala register/databaser förekommer.²²

Likaså varierar det mellan museerna i vilken utsträckning föremålen i samlingarna är registrerade och hur långt museerna har kommit i arbetet med att tillgängliggöra dem digitalt. Vid intervjuerna uppger museerna flera exempel på samlingar som endast i låg grad är registrerade, vilket innebär att spårbarheten i dessa samlingar är begränsad. Myntsamlingen vid Gustavianum och samlingarna vid Evolutionsmuseet är exempel på sådana samlingar. Endast ca 25 - 30 % av de samlingarna uppges vara registrerade.²³

Samlingarna är i ett flertal fall mycket omfattande och har byggts upp under lång tid, ibland under flera sekler, med skiftande ursprunglig grundinformation om föremålen, vilket är förhållanden som påverkar museernas förutsättningar att uppnå spårbarhet i dessa samlingar. Flera av museerna beskriver vid intervjuerna att dokumentations-, registrerings- och digitaliseringsarbetet är ett kontinuerligt, långsiktigt och tidskrävande utvecklingsarbete som fordrar både särskilt avdelade resurser, specifik kompetens och ändamålsenligt systemstöd.²⁴ Bristande resurser och icke-ändamålsenliga it-lösningar framhåller museerna som förklaring till att man inte kommit längre i registreringsarbetet. Det finns även exempel på samlingar som i sin helhet är registrerade, t.ex. är konstsamlingarna vid Gustavianum och växtsamlingarna vid Uppsala Linneanska trädgårdar registrerade i databaser.

Vidare har det vid intervjuer framkommit uppgifter om att det, även vid vissa institutioner, finns föremål av stort kulturhistoriskt och/eller vetenskapshistoriskt värde, t.ex. föremål som tillhört kända vetenskapsmän vid universitetet.²⁵ Enligt uppgift finns det exempel på sådana föremål som inte är registrerade i någon samling och därför inte

²² För att nämna några exempel använder t.ex. universitetsbiblioteket systemstöden Alvin och Libris (kataloger) och DISA (cirkulationssystem). Även Gustavianum använder Alvin för registrering av myntsamlingarna, vissa delar av myntsamlingarna är dock förtecknade i fysiska register. Vid Gustavianum används ett antal Filemakerdatabaser för de historiska samlingarna och universitetets egen konstsamling samt den s.k. Konstdatabasen används för de konstverk som är inlånade från Statens konstråd. Vid Evolutionsmuseet används Filemaker i stor utsträckning men även katalogsystem med handskrivna kartotek används. Inom Musicum används bl.a. fysiska register och vid Linneanska trädgårdarna är växter/accessioner registrerade i databasen BG Base. Vid Gustavianum pågår ett utvecklingsprojekt som syftar till att hitta nya it-lösningar för lagring och tillgängliggörande av data över samlingarna.

²³ Myntsamlingen vid Gustavianum består enligt uppgift av ca 40000 objekt, varav ca 15000 hittills är registrerade. Av Evolutionsmuseets samlingar om uppskattningsvis 4,4 miljoner objekt är enligt uppgift ca 1,2 miljoner objekt registrerade. Här bör understrykas att registreringsarbetet inom Evolutionsmuseet kommit olika långt, där arbetet med registrering och digitalisering vad gäller de botaniska och zoologiska samlingarna kommit längre än paleontologi.

²⁴ Specifik kompetens i form av både antikvarisk sakkunskap och teknisk kompetens.

²⁵ Detta har framkommit under intervjuer, men sådana samlingsföremål som finns vid institutioner omfattas inte av granskningen (granskningen omfattar endast samlingar vid museerna och universitetsbiblioteket).

omfattas av museernas samlingsförvaltning. Internrevisionen har noterat att det förefaller saknas aktuell sammanställning över vilka historiska samlingsföremål/tillgångar som finns vid institutionerna som inte omfattas av museernas samlingsförvaltning och hur förvaring och skydd av dessa utifrån bevarandeperspektiv säkerställs.²⁶

4.1.3 Inventering

Granskningen visar att rutiner för regelbunden inventering av föremål och samlingar saknas avseende ett flertal av museernas samlingar. Inventeringar av föremål inom dessa samlingar genomförs inte heller på stickprovsbasis.

Inventering, d.v.s. den rutin som avser att systematiskt kontrollera och säkerställa att föremål som ingår i samlingarna och som museet ansvarar för finns/existerar och är på rätt plats, är av betydelse för att upprätthålla föremålets spårbarhet över tid.²⁷

Regelbunden inventering är en viktig del av den interna styrningen och kontrollen då den genom verifiering av föremålets existens och placering, även möjliggör upptäckt av eventuella skador, stöld, förluster på annat sätt och säkerhetsbrister. Inventeringsrutiner som utformas så att inventering sker på stickprovsbasis, t.ex. när det gäller stora samlingar, kan också ge en preventiv kontrolleffekt.²⁸

Av intervjuerna framgår att rutiner för regelbunden inventering av föremål och samlingar saknas avseende ett flertal av museernas unika och värdefulla samlingar. Regelbunden inventering genomförs exempelvis inte vad avser universitetets (egen) konstsamling, myntsamlingen och de historiska samlingarna vid Gustavianum eller av paleontologi - och mineralsamlingarna vid Evolutionsmuseet.²⁹ Inventeringar av föremål inom dessa samlingar genomförs inte heller på stickprovsbasis.³⁰

Den konst som är inlånad från Statens konstråd och som universitetet, genom Gustavianum, förvaltar på uppdrag av konstrådet, inventeras dock regelbundet enligt en rutin som är överenskommen med konstrådet. Intervjuer vid Gustavianum visar

²⁶ 2008 genomförde J Worley/U Josefsson, Museum Gustavianum, en kartläggning av samlingsföremål vid universitetets institutioner som resulterade i rapporten "Föremålssamlingar vid Uppsala universitets institutioner".

²⁷ Av Spectrum 5.0, sid 205f, framgår att regelbunden granskning (här benämnt inventering) ska ske av att museets information om samlingarna överensstämmer med den fysiska verkligheten, d.v.s. att systematiskt kontrollera hur korrekt och fullständig den information är som museet har om samlingarna. Att granskning av samlingsinformationen och samlingarnas placeringsinformation ska utföras och dokumenteras regelbundet, bl.a. för att det ska gå att fysiskt verifiera att alla objekt finns där de ska vara. Att en självklar anledning att utföra regelbundna granskningar är att göra dem av säkerhetsskäl och att det vid regelbundna granskningar av mycket stora samlingar är troligt att det görs stickprovvis men att det ibland kan vara bra att ta tillfället i akt och granska allt.

²⁸ En preventiv kontrolleffekt kan uppnås genom att det i förväg är känt att stickprov ska göras men oförutsägbart exakt vilka föremål och samlingar som kommer omfattas. Periodiskt återkommande inventering, t.ex. i form av stickprov, utförd företrädesvis av en oberoende inventeringsförrättare (utförd av person som normalt inte arbetar med hanteringen/är ansvarig för samlingen alternativt tillsammans med en sådan oberoende person) skulle även genom sin preventiva kontrolleffekt kunna motverka risker för insiderproblematik/oegentligheter.

²⁹ Undantag från denna iakttagelse är sådana samlingsföremål som är förtecknade i ekonomisystemets anläggningsregister (enligt uppgift föremål som är klassificerade som anläggningstillgångar, som är inköpta och för vilka det därför går att beräkna ett tillförlitligt anskaffningsvärde för), vilka inventeras regelbundet då de ingår i universitetets årliga ekonomiadministrativa inventeringsrutin. Internrevisionen har inte granskat inventeringsrutinerna enligt det ekonomiadministrativa regelverket. Det kan tilläggas att stora delar av samlingarna har anskaffats vid en tidsperiod innan då universitetet hade något eget anläggningsregister.

³⁰ Det har dock förekommit att inventering i form av enstaka genomgång av samlingar genomförts. Av intervjuerna framgår exempelvis vad gäller konstverken i universitetets egen konstsamling att Gustavianum genomfört en sådan totalgenomgång av konstverken för ett par år sedan.

emellertid att rutinen har brustit i det avseendet att avvikelser som iakttagits vid inventeringarna, i form av saknade konstverk, inte har följts upp och utretts löpande under åren.³¹ Internrevisionen har tagit del av en sammanställning över dessa avvikelser - en förteckning med drygt 160 konstverk som är saknade/förlorade/inte kunnat hittas vid inventeringar som genomförts från 80-talet och framåt. Enligt uppgift har Gustavianum, för att åtgärda denna brist, nyligen infört en uppföljningsrutin, inklusive rutin för polisanmälan när verk saknas, samt initierat ett utredningsarbete avseende de sedan tidigare saknade verken.

Vidare har universitetsbiblioteket en rutin för kontinuerlig inventering av sina specialsamlingar. Inventeringarna, s.k. revisioner, genomförs av en särskild revisionsgrupp och dokumenteras i revisionsprotokoll. I vilken ordning samlingarna revideras styrs t.ex. av hur exponerade de är för allmänhet och riskfaktorer som inträffade incidenter och särskilda värden. Revisionerna görs på uppdrag av och resultatet rapporteras till överbibliotekarien.³²

Uppsala Linneanska trädgårdar inventerar också sina växtsamlingar regelbundet, bl.a. i syfte att bedöma växternas vitalitet.

Intervjuerna visar att det under åren även förekommit att sporadiska genomgångar av samlingar genomförts av olika anledningar, exempelvis utifrån säkerhetsaspekter eller klimatbevarande skäl.³³

4.1.4 Bedömning

Granskningen visar att registrering, dokumentation och digitalisering av föremål och samlingar är ett pågående och långsiktigt arbete, som museerna har kommit olika långt i. Föremålens spårbarhet är följaktligen begränsad i vissa samlingar. Därutöver konstaterar internrevisionen att rutiner för regelbunden inventering av föremål och samlingar, i syfte att systematiskt kontrollera och upprätthålla föremålens spårbarhet över tid, saknas för ett flertal av museernas samlingar.

Då spårbarhet, i form av att kunna redogöra för och hålla ordning på vilka föremål som finns i samlingarna som universitetet ansvarar för, är grundläggande för arbetet med att förvalta, tillgängliggöra, bevara och skydda samlingarna, är internrevisionens bedömning att det är angeläget att prioritera arbetet med att förbättra föremålens spårbarhet genom ett fortsatt strukturerat registrerings- och digitaliseringsarbete samt införande av rutiner för regelbunden och systematisk inventering.

Vidare är internrevisionens bedömning att det finns ett behov av att via styrdokument tydliggöra och dokumentera principer, krav, förutsättningar mm för hur arbetet med

³¹ Enligt uppgift har dock Statens konstråd löpande informerats om att konstverk inte kunnat hittas via noteringar i inventeringsdokumentationen/Konstdatabasen. Däremot har inte de saknade konstverken efterlysts inom universitetet eller polisanmälts löpande, vilket ska göras enligt anvisningarna från Statens konstråd. Att konst från Statens konstråd är utplacerade i universitetets lokaler (på initiativ av konstrådet), innebär en risk i sig utifrån ett säkerhetsperspektiv.

³² Enligt uppgift görs inte någon årlig plan för revisionsarbetet men det har diskuterats att införa revisionsarbetet i universitetsbibliotekets årliga planeringscykel samt återrapportera i tertialuppföljningarna.

³³ Som nämnts ovan har det framkommit vid intervjuerna att exempelvis Gustavianum genomfört en totalgenomgång av konstverken i universitetets egen konstsamling för ett par år sedan.

universitetets samlingsförvaltning och säkerhetsarbete avseende samlingarna ska bedrivas.³⁴ Detta mot bakgrund av att granskningen visar att det saknas centrala/universitetsövergripande styrdokument inriktade mot samlingsförvaltning och säkerhetsarbete avseende samlingarna samt att det varierar mellan museerna huruvida lokala regler utformats och om rutiner och arbetssätt dokumenterats.

4.2 Stöld och skadegörelse

4.2.1 Systematiskt riskanalysarbete

Granskningen visar att museerna saknar rutiner för att systematiskt och regelbundet bedöma och hantera risker kopplat till samlingarnas skydd och bevarande.

Att bedöma och hantera risker som kan påverka museets samlingar är en del av arbetet med att bevara och skydda de föremål som museet ansvarar för. För att kunna ta hand om och skydda samlingarna behövs kännedom om vad som riskerar att skada eller förstöra dem. Systematiskt riskanalys- och riskhanteringsarbete är ett sätt att arbeta förebyggande med detta.³⁵ Genom att regelbundet identifiera och bedöma risker som samlingarna exponeras för erhålls underlag till beslut om vilka åtgärder som behöver prioriteras/vidtas för att begränsa riskerna och upprätthålla säkerhet kring dem.³⁶

Museerna beskriver vid intervjuerna att riskmedvetenhet och säkerhetstänkande är inbyggt i den löpande verksamheten och ligger till grund för hur de utformat rutiner och arbetssätt för att vårda, bevara och skydda samlingarna.

Av intervjuerna framgår emellertid att museerna saknar formaliserade processer för att systematiskt och regelbundet analysera och bedöma risker som kan påverka föremålen och samlingarnas bevarande och säkerhet, inklusive dokumenterade riskanalyser, åtgärdsplaner och regelbunden uppföljning.

Riskanalyser inriktade på museernas samlingar uppges dock ha genomförts sporadiskt/vid enstaka tillfällen (t.ex. inför renovering/ombyggnation, avseende en specifik byggnad) och/eller genomförs utifrån vissa aspekter (t.ex. utifrån arbetsmiljö- och brandskyddsperspektiv).³⁷ Evolutionsmuseet uppger exempelvis att riskanalys inriktat på museets samlingar har genomförts vid ett tillfälle men att detta var för tio år sedan. Vid Gustavianum och universitetsbiblioteket har riskworkshops genomförts under ledning av Säkerhetsavdelningen inför ombyggnader/renoveringar 2016 respektive 2017. Universitetsbiblioteket har även genomfört riskanalys avseende magasinen i Carolina Rediviva.

³⁴ T.ex. krav på att det vid museerna ska finnas rutin för regelbunden, systematisk inventering (att de om möjligt ska genomföras av en oberoende inventeringsförrättare, att inventeringen ska dokumenteras o.s.v.), rutin för utlån (att handläggningen flerpersoners process, att låneavtal ska upprättas, att låneavtalet ska diarieföras o.s.v.). Styrdokumentet skulle även vara vägledande för förvaltning och skydd av samlingsföremål vid institutionerna.

³⁵ Riskhantering, Riksantikvarieämbetets webbplats.

³⁶ Enligt Spectrum 5.0, sid 138, framgår att museet ska göra riskbedömningar för samlingarna så att övervägda beslut kan fattas kring skydd av objekten samt att riskbedömningarna ska uppdateras regelbundet. Riksantikvarieämbetet.

³⁷ Exempelvis identifieras och hanteras risker som en del av det systematiska arbetsmiljöarbetet (SAM) och brandskyddsarbetet (SBA).

Internrevisionen noterar i anslutning till riskanalysområdet att flera av museerna under intervjuerna nämner risken för s.k. insiderproblematik, mot bakgrund av nyligen uppmärksammade fall av insiderbrott i museivärlden. En risk som möts med bl.a. registrering och digitalisering samt säkerhetsåtgärder såsom tillträdesrestriktioner. Medvetenhet om risken har bl.a. lett till att vi i granskningen funnit exempel på där fotoreferenser, d.v.s. fotografering av föremål på den plats där de förvaras, används för att motverka risken. Risken skulle även kunna förebyggas ytterligare med systematisk stickprovsbaserad inventering och utökade referenstagningar vid rekrytering.

Under granskningen har vi även noterat att det varierar mellan museerna huruvida de medverkat i de universitetsövergripande riskanalysprocesser som årligen genomförs t.ex. inom ramen för arbetet med risk- och sårbarhetsanalys (RSA) eller intern styrning och kontroll (FISK).³⁸ Linneanska trädgårdarna är det enda av de granskade museerna som uppger att de medverkat i arbetet med risk- och sårbarhetsanalysen som Säkerhetsavdelningen samordnar. Endast universitetsbiblioteket uppger att de deltagit i det riskanalysarbete som genomförs inom ramen för intern styrning och kontroll.

4.2.2 Tillträdesbegränsning

Granskningen visar att det finns exempel på tillträdestilldelning/-begränsning till lokaler där samlingar förvaras som kan medföra risker utifrån ett säkerhets- och bevarandeperspektiv.

Universitetets samlingar är, som en del av utbildnings- och forskningsinfrastrukturen, en betydelsefull resurs för såväl utbildning som forskning.³⁹ Att samlingarna ska hållas tillgängliga och användas i undervisningen och forskningen samtidigt som de ska bevaras och skyddas mot skadegörelse, stöld och förlust, innebär en avvägning mellan tillgänglighet och säkerhet.

Tillträdesbegränsning, d.v.s. kontroll över vem som ges tillträde till lokaler där samlingar förvaras, är en viktig del i det förebyggande arbetet med att reglera och upprätthålla en balanserad säkerhetsnivå.

Internrevisionen har, utifrån information som framkommit vid intervjuer, gjort följande noteringar beträffande tillträde till lokaler där samlingar förvaras och som bedöms kunna innebära risk utifrån ett säkerhets- och/eller bevarandeperspektiv.

Vad gäller Myntkabinettet vid Gustavianum samt Musicum har internrevisionen, i enlighet med beskrivning nedan, noterat vissa brister i spårbarheten avseende vem som vistas i lokaler där samlingar förvaras.

³⁸ Inom universitetet genomförs riskanalyser utifrån ett antal olika perspektiv och lagstiftningar. Exempelvis görs riskbedömningar inom ramen för universitetets årliga arbete med risk- och sårbarhetsanalys (RSA) i enlighet med förordning (1995:1300) om statliga myndigheters riskhantering samt inom ramen för intern styrning och kontroll (FISK) i enlighet med förordning (2007:603) om intern styrning och kontroll.

³⁹ Mål och strategier för Uppsala universitet, Ufv 2018/641.

Beträffande Myntkabinettet är tillträdet till lokalerna där myntsamlingarna förvaras strikt begränsat. Endast antikvarien för myntsamlingarna vid Myntkabinettet, utöver Säkerhetsavdelningen, har tillträde till Myntkabinettets lokaler inklusive valvet.⁴⁰ Detta medför ett stort personberoende och innebär i praktiken att antikvarien måste vara tillgänglig vid alla tillfällen då tillträde till Myntkabinettet och valvet krävs, och med sin personliga passagerättighet öppna för t.ex. forskare, studenter och besökande. Det kan därför förekomma att antikvarien med sin passagerättighet öppnar för vissa betrodda personer för att de, under förtroende, självständigt ska kunna arbeta/forska/studera i Myntkabinettet utan antikvariens närvaro och/eller uppsikt.⁴¹ Att personer som vistas i Myntkabinettets lokaler och valv släpps in via antikvariens personliga passagerättighet, innebär bristande spårbarhet vad avser vem som ges tillträde till och vistas där myntsamlingarna förvaras. Bara delar av Myntkabinettets lokaler kameraövervakas. Det faktum att en stor del av myntsamlingarna som förvaras i Myntkabinettet ännu inte är registrerade, i kombination med att det förekommer ensamarbete i lokalerna, att insynen i samlingsverksamheten generellt sett är begränsad och att det saknas kontrollrutiner såsom regelbunden stickprovsbaserad inventering, innebär risker både utifrån ett spårbarhets- och samlingsbevarande perspektiv.

Gällande Musicum framgår vid intervjun att tillträdet till ett av deras instrumentförråd, där ett flertal värdefulla musikinstrument från instrumentsamlingen förvaras, för närvarande sker via en lösning med ett gemensamt passerkort. Passerkortet förvaras i ett skåp med kodlås, där koden är spridd bland ett stort antal personer som har tillträde till byggnadens övningslokaler och övriga instrumentförråd.⁴²

Vidare beskriver Evolutionsmuseet vid intervju att det förekommer brister i fastighetsägarens rutiner för tillträdestilldelning vid externa besök i museets lokaler. Exempelvis har det förekommit att fastighetsägaren, som ansvarar för underhåll av lokalerna, under sommartid, låtit hantverkare utföra arbete i lokaler där samlingar förvaras, utan ledsagning eller information om att det bedrivs musei-/samlingsverksamhet i lokalerna. Utöver den säkerhetsrisk som detta innebär har det medfört att delar av samlingarna har smutsats ned.⁴³

⁴⁰ Enligt antikvariens uppgifter vid granskningstillfället hanteras myntsamlingarna i huvudsak av honom själv och insynen i samlingsverksamheten från annan personal vid Gustavianum är därför generellt sett begränsad, vilket innebär ett personberoende. Gustavianum uppger i kommentar i september 2020 att de efter granskningstillfället har genomfört ett utvecklingsarbete för att i högre grad integrera verksamheterna/personalen vid Konstsamlingen och Myntkabinettet med varandra för att uppnå mer flexibilitet och för att personalmässigt kunna stödja varandra. Fler i personalen har numer även tillträde till Myntkabinettet och därigenom begränsas personberoendet.

⁴¹ Exempelvis kan detta gälla seniora/tidigare medarbetare och praktikanter.

⁴² Utöver personalen vid Musicum har medlemmar från Akademiska kapellet, orkestrar och ensembles m.fl. tillträde till övningslokalerna och instrumentförråd för att kunna repetera när de behöver. Musicum uppger i kommentar i september 2020 att deras två mest värdefulla instrument numera är deponerade i säkerhetsmagasin i universitetshuset.

⁴³ Som exempel har hantverkarens borrarbeten medfört att samlingsföremål som förvarades i lokalen blev täckta med gipsdamm.

4.2.3 Incidentrapportering

Granskningen visar att sammanställning och rapportering av incidenter kopplat till samlingsverksamhet och utvärdering av sådan information i lärandesyfte inte görs systematiskt.

Att utvärdera och dra lärdom av incidenter, d.v.s. händelser som tidigare inträffat vid universitetets museer och som inneburit förlust eller skada av föremål och samlingar eller varit på väg att skada sådana, kan ge värdefull information som kan användas i det förebyggande säkerhetsarbetet. Rapportering, sammanställning och analys av incidenter och att sprida erfarenheter som gjorts vid incidenterna i lärandesyfte, kan ge underlag till museernas riskbedömningar och användas till att förbättra rutiner för att undvika eller förebygga att händelserna upprepas.⁴⁴

Granskningen visar att sammanställning och rapportering av incidenter kopplat till musei- och samlingsverksamhet och utvärdering av sådan information i lärandesyfte, inte görs systematiskt inom universitetet. Av intervjuerna med museerna framgår att de inte har rutiner för att sammanställa och rapportera incidenter i syfte att sprida erfarenheterna vidare, t.ex. till de andra museerna inom universitetet. Enligt uppgift från Säkerhetsavdelningen saknas en samordnad incidentrapportering inom universitetet och stödssystem för detta, vilket får till följd att det inte finns en samlad bild över incidenter. I nuläget är det exempelvis inte möjligt att ta fram en aggregerad sammanställning över museernas incidenter.⁴⁵

4.2.4 Bedömning

Att universitetets samlingar ska hållas tillgängliga och användas i undervisningen och forskningen samtidigt som de ska bevaras och skyddas mot t.ex. stöld och skadegörelse, innebär en avvägning mellan tillgänglighet och säkerhet. För att kunna ta hand om och skydda samlingarna behövs kännedom om vad som riskerar att skada eller förstöra dem. Riskmedvetenhet och säkerhetstänkande är därför en grundläggande del i museernas löpande verksamhet.

Granskningen visar emellertid att museerna saknar formaliserade processer för systematiskt och regelbundet riskanalys- och riskhanteringsarbete inriktat mot föremåls och samlingars skydd och bevarande. Det finns inte heller någon samordnad incidentrapportering kopplad till samlingsverksamhet och utvärdering av sådan information i lärandesyfte görs inte systematiskt.

Internrevisionens bedömning är att det förebyggande säkerhetsarbete som bedrivs vid museerna för att förebygga och begränsa risker vad avser stöld, skadegörelse och

⁴⁴ Enligt Spectrum 5.0, sid 148, framgår att erfarenheter som gjorts vid incidenter används för att förbättra rutiner, i syfte att misstag som går att undvika inte ska upprepas. Exempel på incidenter kan vara skadegörelse, stöld, förstörelse mm. Enligt Riktlinjer för säkerhetsarbetet vid Uppsala universitet, UFV 2009/1929, ska incidenter och skador systematiskt dokumenteras genom att ett incidentrapporteringssystem för säkerhetsområdet införs centralt.

⁴⁵ Enligt Säkerhetsavdelningen pågår ett utvecklingsprojekt som syftar till att hitta ett stödssystem för incidentrapportering.

förstörelse i syfte att skydda och bevara samlingarna, bör kompletteras med systematisk riskanalys/-hantering och incidentrapportering.

Internrevisionen har även noterat att det finns exempel på lösningar för tillträdestilldelning till lokaler där samlingar förvaras, som kan innebära risk utifrån ett säkerhets- och/eller bevarandeperspektiv. Internrevisionen ser ett behov av att detta utreds vidare. Detta gäller tillträde till Myntkabinettet och Musicums förråd samt fastighetsägarens tillträdesrutin för hantverkare/externa besök till Evolutionsmuseets lokaler.

4.3 Förstörelse och katastrof

4.3.1 Förvaring

Granskningen visar att det finns exempel på att samlingar förvaras i lokaler som bedöms vara bristfälliga utifrån ett bevarandeperspektiv.

Förvaltning, bevarande och skydd av samlingar bedrivs utifrån ett långsiktigt perspektiv. För att föremålen och samlingarna inte ska förstöras eller skadas är det viktigt att de förvaras, magasineras och ställs ut i lokaler med betryggande säkerhet och förhållanden vad avser bevarandeaspekter såsom inomhusklimat, mögel, skadedjur.⁴⁶

Under granskningen har det framkommit att det finns exempel på att samlingar förvaras i lokaler som, utifrån museets bedömning, uppges vara bristfälliga ur ett bevarandeperspektiv och som innebär risker kopplat till samlingarnas fortlevnad.

Evolutionsmuseet beskriver vid intervju, som ett exempel, att de paleontologiska samlingarna förvaras och ställs ut i lokaler där inomhusklimatförhållandena (temperatur och luftfuktighet) utifrån bevarandeaspekt bedöms vara bristfälliga.⁴⁷ Enligt uppgift konstaterades det, i utredning, redan 2004 att den paleontologiska samlingen långsiktigt förstörs i den inomhusmiljö som är i paleontologibyggnaden och att ett akut behov av konservering av vissa föremål fanns.⁴⁸ En åtgärd som vidtogs till följd av utredningen var att anställa en konservator med uppgift att restaurera fossil som tagit skada. Ett kontinuerligt arbete med konservering och restaurering av föremål fortgår sedan dess. Museet beskriver det som otillfredsställande att efter konserveringsåtgärd placera tillbaka föremål i byggnaden med bristfälligt klimat, med risk för fortsatt förstörelse.

Av intervjun med universitetsbiblioteket framgår att vissa av magasinerna i Carolina Rediviva, där delar av specialsamlingarna förvaras, bedöms vara bristfälliga utifrån ett bevarandeperspektiv. Dessa magasin är inte klimatiserade och det förekommer

⁴⁶ Av SAK – Självskattning för vård och bevarande inom samlingsförvaltning, Riksantikvarieämbetet, sid 12-15,16 framgår att vid god samlingsförvaltning skyddar byggnaderna och lokalerna samlingarna ändamålsenligt mot väder, vind, skadegörelse och andra hot och risker utifrån, samtidigt som de hålls tillgängliga. Samlingar förvaras, hanteras och visas i ändamålsenliga lokaler och utrymmen som är konstruerade eller anpassade för att hysa samlingar. Där framgår även att det är en del i samlingsförvaltningsarbetet att säkerheten upprätthålls överallt där samlingar hanteras, visas och förvaras, i så väl utställning och förvaring som under utlån och transport.

⁴⁷ Evolutionsmuseets s.k. paleontologibyggnad (byggnad 22). Enligt uppgift saknar byggnaden klimatanpassning/-anläggning och ventilationen är inte tillfredsställande, vilket medför problematik med temperatursvängningar och varierande luftfuktighet (påverkar bl.a. lim som används vid konservering av fossildelar, t.ex. dinosaurieskelett).

⁴⁸ Condition report Vertebrate collection Museum of Evolution University of Uppsala, Dnr 2004/78 samt Consultant Report for Uppsala University Museum of Evolution, prof M Bassett, National Museum of Wales, Nov 2005.

vattenledningar i lokalerna, vilket innebär risk för samlingarna. Avseende ett av magasinerna uppges det finnas ett akut behov av att stabilisera golvet, frågan är under utredning sedan 2017.⁴⁹

4.3.2 Katastrofberedskap för samlingar

Katastrofberedskapsarbete och restvärdesräddningsplanering specifikt utformat och anpassat för samlingsverksamhet förekommer i låg grad vid museerna. Två av museerna har upprättat/håller på att upprätta katastrofplaner. Övriga museer har inte katastrofplaner upprättade. Inget av museerna har restvärdesplaner.

Katastrofer, exempelvis brand, översvämning eller vattenskador, kommer ofta plötsligt och utan förvarning. Om sådana situationer inte kontrolleras, kan de utvecklas snabbt med stora förluster och skador på samlingarna som följd. Att personal och andra som deltar vid räddningsinsatser är förberedda och vet hur de ska agera när något inträffar, och att de har tydliga instruktioner hur och med vilken prioritet föremål och samlingar ska hanteras, är avgörande för möjligheten att rädda föremål och begränsa skador.⁵⁰

Katastrofberedskapsarbete och restvärdesräddningsplanering behöver därför göras långt innan en katastrof, som kan skada universitetets samlingar, inträffar.

Katastrofberedskapsarbete specifikt utifrån ett samlingsbevarande perspektiv ska genomföras och sammanfattas i en katastrofplan, som ger vägledning till att utföra akuta åtgärder vid olika förmodade katastrofsituationer, samt en restvärdesplan med prioriterade föremål/samlingar och instruktioner för hur de ska skyddas vid evakueringen. Planerna ska implementeras i verksamheten och revideras regelbundet och övningar ska genomföras.⁵¹

Restvärdesräddning är de akutinsatser som ska göras för att begränsa följdskador vid katastrof och för att tillståndet/skicket på föremålen inte ska förvärras ytterligare av felaktig hantering. Vidare ska särskild restvärdesräddningsutrustning finnas, en s.k. akutlåda med innehåll anpassat efter samlingarna och som kan användas för akuta åtgärder vid räddningsinsatsen.⁵²

Katastrofberedskapsarbete specifikt utformat och anpassat för museernas samlingsverksamhet, i form av upprättade katastrofplaner, restvärdesräddnings-

⁴⁹ De problem som beskrivs, bl.a. hyllor/rälsar som flyttas p.g.a. instabilitet i golvet, har pågått sedan 2015.

⁵⁰ SAK – Självskattningsverktyg för samlingsförvaltning vid museer, Riksantikvarieämbetet, sid 19.

⁵¹ Av Spectrum 5.0, Katastrofplanering för samlingar, sid 138ff, framgår att katastrofplanen kan innehålla information om t.ex. kontaktuppgifter till nyckelpersoner, evakueringsplatser, akuta åtgärder som bör vidtas för objekt beroende av olika material, var utrustning som kan behövas vid katastrofsituation förvaras mm. SAK – Självskattningsverktyg för samlingsförvaltning vid museer, Riksantikvarieämbetet, sid 19.

⁵² Brandskydd vid Uppsala universitet – rutiner för fysisk säkerhet, s 15f. Där framgår även att verksamheter med skyddsvärd egendom ska arbeta med att ta fram restvärdesplaner och att den ska innehålla information om bl.a. ritningar/översiktsplaner med bilddokument över prioriterade föremål ur samlingar inklusive deras placering, för att underlätta räddningsinsatsen. Även restvärdesräddningsutrustning ska finnas, en s.k. akutlåda med innehåll anpassat efter verksamhetens art och förutsättningar, t.ex. presenningar, byggplast, silvertejp att användas för akuta åtgärder. En kopia på restvärdesplanen ska lämnas till säkerhetsavdelningen.

planering och restvärdesplaner, förekommer i låg grad vid museerna. Endast universitetsbiblioteket har en fastställd katastrofplan.⁵³ Vid Gustavianum pågår ett arbete med att ta fram en katastrofplan.⁵⁴ Övriga museer har inte påbörjat sådant arbete. Inget av de granskade museerna har restvärdesplaner. Gustavianum uppger dock att de påbörjat planering för restvärdesräddning av samlingarna. Exempelvis har de köpt in restvärdesräddningsutrustning som kan behövas vid en katastrofsituation och placerat ut på flera platser där museet har verksamhet, bl.a. i universitetshuset, Lagerträdet och Linnés Hammarby. Vid granskningstidpunkten hade dock personalen ännu inte hunnit få någon genomgång i att använda utrustningen. Även universitetsbiblioteket har restvärdesräddningsutrustning utplacerad i Carolina Rediviva.

4.3.3 Bedömning

Katastrofberedskapsarbete och restvärdesräddningsplanering specifikt utformat och anpassat för att skydda och bevara samlingarna förekommer i låg grad vid museerna och internrevisionen ser därför ett förbättringsbehov avseende området.

Internrevisionens bedömning är att det är angeläget att det säkerhetsarbete som bedrivs vid museerna för att förebygga och begränsa risker kopplat till förstörelse och katastrof i syfte att skydda och bevara samlingarna, kompletteras genom att arbetet med katastrofberedskap och restvärdesräddning prioriteras. Genomfört arbete dokumenteras i katastrofplaner respektive restvärdesplaner.

Vad avser arbetet med att skydda samlingarna mot förstörelse har internrevisionen noterat att det finns exempel på att samlingar förvaras i lokaler som bedöms vara bristfälliga utifrån ett bevarandeperspektiv. Två exempel är de paleontologiska samlingarna som förvaras i Evolutionsmuseets paleontologiska byggnad och delar av universitetsbibliotekets specialsamlingar som förvaras i vissa magasin i Carolina Rediviva. Internrevisionen bedömer att det är angeläget att utreda behovet av ändamålsenlig förvaring av samlingar. Exempelvis att, utifrån hänsyn till risk och ekonomiska konsekvenser, genomföra en behovsanalys som grund för prioritering bland de förbättringsinsatser som krävs för att samlingar ska förvaras i lokaler som är ändamålsenliga utifrån ett bevarandeperspektiv.

⁵³ Kris- och katastrofplan för Uppsala universitetsbibliotek, uppdaterad 2020.

⁵⁴ Gustavianums arbete med att ta fram en katastrofplan inkluderar kartläggning av hotbilder, sammanställning av kontaktuppgifter till nyckelpersoner och information om hur agera i olika situationer och hur samlingar av olika material ska hanteras. Enligt uppgift ska även en utredning av möjliga evakueringsplatser genomföras.

5 Sammanfattande bedömning och rekommendationer

Internrevisionen har granskat och bedömt om det bedrivs ett systematiskt säkerhetsarbete vad avser bevarande och skydd av universitetets samlingar och föremål utifrån säkerhetsaspekterna *spårbarhet, stöld och skadegörelse* samt *förstörelse och katastrof*. Internrevisionens sammanfattande bedömning är att det finns ett förbättringsbehov avseende delar av det säkerhetsarbete som bedrivs. Internrevisionen ser därvidlag ett behov av att Uppsala universitet utvecklar systematiken i delar av säkerhetsarbetet och i förekommande fall, utifrån en avvägning mellan risker och ekonomiska hänsyn och inom givna ramar i övrigt, analyserar och prioriterar bland de åtgärder som är nödvändiga för att skapa en betryggande säkerhet för samlingarna.

5.1 Spårbarhet

Vad gäller *spårbarheten* i samlingarna, dvs möjligheten att kunna redogöra för och hålla ordning på vilka föremål som universitetet ansvarar för och var de är placerade, bedöms den sammantaget vara begränsad, då föremålen i de olika samlingarna är registrerade i varierande utsträckning. Förutsättningarna att uppnå spårbarhet är emellertid olika för de olika samlingarna. Att samlingarna är uppbyggda över århundrandena eller innehåller ett oräkneligt antal föremål med varierande unicitet, är förhållanden som påverkar förutsättningarna att uppnå spårbarhet.

Registrering, dokumentation och digitalisering av föremål och samlingar är i flera fall ett pågående och långsiktigt arbete som internrevisionen bedömer behöver prioriteras även fortsättningsvis. Särskilt då detta är en förutsättning för att kunna göra föremålen tillgängliga för såväl allmänhet som forskning och utbildning.

Vad avser spårbarhet noterar internrevisionen även att det överlag saknas rutiner för systematiska och regelbundna inventeringar, d.v.s. verifiering av att föremål som ingår i samlingarna fortfarande finns kvar och är på avsedd plats.

Vidare märks i granskningen att universitetövergripande styrande dokument för universitetets samlingsförvaltning och säkerhetsarbete avseende samlingar saknas och att museerna skiljer sig åt beträffande förekomst av dokumenterade rutiner avseende samlingsförvaltning.

Med anledning av den genomförda granskningen, utifrån säkerhetsaspekten *spårbarhet*, rekommenderar internrevisionen rektor att:

- prioritera arbetet med att förbättra spårbarheten i samlingarna genom fortsatt dokumentation, registrering och digitalisering.
- införa rutiner för regelbunden inventering av föremål och samlingar. Inventeringarna bör utföras av en oberoende inventeringsförrättare och dokumenteras. För att även uppnå en preventiv kontrolleffekt bör inventeringsrutinen utformas så att åtminstone en del av inventeringen genomförs på stickprovsbasis.

- styrande dokument för universitetets samlingsförvaltning upprättas i syfte att tydliggöra vilka krav som ställs på arbetet med att förvalta, bevara och skydda universitetets samlingar och hur arbetet ska bedrivas. Dokumentera befintliga rutiner i syfte att säkra/överföra kunskap om hur arbetsmoment ska utföras och för att minska personberoende och sårbarhet vid t.ex. personalförändringar.

5.2 Stöld & skadegörelse och förstörelse & katastrof

Beträffande det förebyggande säkerhetsarbete som bedrivs för att skydda samlingarna mot *stöld och skadegörelse* samt *förstörelse och katastrof*, är det internrevisionens bedömning att systematiken i säkerhetsarbetet, i vissa avseenden, kan och bör förbättras. Vi har särskilt noterat att det saknas rutiner för ett systematiskt riskanalys- och riskhanteringsarbete inriktat mot samlingarnas skydd och bevarande.

Internrevisionen har inte heller funnit exempel på systematisk incidentrapportering eller erfarenhetsutbyte i lärandesyfte kopplat till samlingsverksamhet. Vidare förekommer katastrofberedskapsarbete och restvärdesräddningsplanering anpassat för att skydda och bevara samlingarna endast vid två av museerna, varför internrevisionen ser ett förbättringsbehov inom området. Vad avser arbetet med att skydda samlingarna från stöld och förstörelse har internrevisionen noterat exempel på brister i spårbarheten vid tillträde till vissa lokaler där samlingar förvaras och även exempel på samlingar som förvaras i lokaler som bedöms vara bristfälliga ur ett bevarandeperspektiv.

Med anledning av den genomförda granskningen, utifrån säkerhetsaspekterna *stöld & skadegörelse* och *förstörelse & katastrof*, rekommenderar internrevisionen rektor att:

- säkerställa att ett systematiskt riskanalys- och riskhanteringsarbete avseende samlingsverksamheten genomförs och dokumenteras, d v s att regelbunden riskbedömning vad avser samlingar görs utifrån bevarande- och säkerhetsperspektiv, att åtgärder prioriteras/vidtas för att begränsa riskerna och att uppföljning sker.
- införa rutiner för systematisk incidentrapportering som omfattar samlingsverksamhet för att stimulera ett organisatoriskt lärande.
- prioritera arbetet med katastrofberedskap och restvärdesräddningsplanering utifrån bevarande och skydd av universitetets samlingar och tillse att katastrofplaner och restvärdesplaner upprättas och att restvärdesräddningsutrustning införskaffas och utplaceras.
- säkerställa att det finns tillfredsställande rutiner gällande tillträdestilldelning/-begränsning till lokaler där samlingar förvaras.
- utifrån hänsyn till risk och ekonomiska konsekvenser genomföra en behovsanalys som grund för prioritering bland de förbättringsinsatser som krävs för att samlingar ska förvaras i lokaler som är ändamålsenliga utifrån ett bevarandeperspektiv.